

BÉRES ZSUZSA

85 ÉVES AZ EGYETEM FŐÉPÜLETE

THE 85-YEAR-OLD MAIN BUILDING OF THE UNIVERSITY. What is today the main building of the University was inaugurated on May 15, 1932. Construction work on the monumental edifice took four years and on completion it was capable of accommodating, after 20 years of waiting, three faculties of the institution, as well as the various university offices. In a retrospective survey, the discussion highlights the most significant moments of the emergence of the main building from the laying of the cornerstone to its inauguration.

Püskösöd vasárnapján, 1932. május 15-én az egyetem Díszudvara adott otthont a négy év alatt elkészült Főépület avatóünnepségének. Az 1912-ben alapított Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1914-ben kezdte meg működését, megfelelő épületek hiányában elsősorban a Református Kollégiumban, és a város különböző területén bérelt helyiségekben. Az egyetem vezetői kezdettől fogva sürgették a központi épület felépítését, hiszen előadó és szemináriumi helyiségekre, szakkönyvtárakra szükség volt a komoly és eredményes oktató, valamint tudományos munkához. Debrecen városa hatalmas, 80 hold területet ajándékozott az egyetemnek a Nagyerdőn, emellett az építkezésekre 5 millió, a klinikai kórházak létrehozásához pedig további 3 millió koronát és 25 hold területet adományozott.

A központi épület alapkőletétele

Az egyetem központi épületének alapkőletételei ünnepségét 1927. június 3-án tartották. „Legyen ez a kő olyan szilárd alapja a föléje emelendő egyetemi központi épületnek, mint amilyen biztos alapjai ennek a fiatal egyetemnek azok a nemes tradíciók, melyeket elődje, a háromszázados debreceni Református Kollégium hagyott reá [...] Ez az áldásos termékenység honoljon továbbra is e falak között s neveljen most már mint egyetem is sok és híres bajnokot a tudománynak s a hazának egyaránt [...]” – tartalmazza az alapkőben elhelyezett, réztokba rejtett okmány szövege.¹

A fedőlapon a rendezvény megbecsült vendégei tehették – jelképesen – az első kalapácsütéseket, egy-egy mondat kíséretében: Gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter: „Törhetetlen hittet a vallás, az erkölcs és a művelődés nevében.”² Baltazár

¹ *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1926/27. tanévről*, Debrecen, 1929, 94.

² *Uo.*, 93.

Dezső református püspök: *„Elvész a nép, amely tudomány nélkül való.”*³ Magoss György polgármester: *„Ez az intézmény, amelynek alapkövét itt letesszük, szolgálja hazánk javát, hirdesse nemzetünk dicsőségét kelettől nyugatig, északról délig, a földtől az egekig és a föld színétől a föld közepéig.”*⁴ Illyefalvi Vitéz Géza rektor: *„Viruljon benned örök tavasz, melyben a tudás fáján a honszerelem virágai nyíljanak.”*⁵

A Főépület építése

Az ünnepséget követően 1927. szeptember 27-én a földkiemeléssel az építkezés is megkezdődött. Az 1927/28-as tanévet értékelő beszámolóban így írt Verzár Frigyes leköszönő rektor: *„[...] ott, ahol egy évvel ezelőtt az alapkövet tettük le, ma emeletes falak nőnek és reményünk van arra, hogy még a tél beköszöntése előtt a tető is rákerül a büszke épületre.”*⁶ Az új épület – a tervek szerint – az egyetem három fakultásának és az 500 000 kötetes könyvtárnak, valamint az egyetemi hivataloknak ad majd otthont az átadást követően.

A munkálatokat maga a tervező, Korb Flóris irányította, a kivitelezésért pedig Stégmüller Árpád debreceni építőmester volt felelős. A megbízást azzal nyerte el, hogy vállalta: a gazdasági nehézségek vagy az emelkedő építőanyagárak ellenére sem lesz drágább az építkezés költsége. Könnyen tehetett ilyen ígéretet, hiszen saját téglagyára volt. Korb Flóris nagyszabású terveiben az épületet kupolás tetőszerkezet borította volna, a két kiugró, bástyaszerű toronyra meteorológiai és csillagászati megfigyelő állomásokat álmodott, maga az épület pedig „U” alakban ölelte volna körbe az egyetem előtti parkot. A központi épület soha fel nem épült hátsó szárnyában a természettudományos képzés kapott volna külön helyet.

A központi épület főfrontja 108 méter, mélysége 88 méter, területe 6200 négyzetméter. Az ötszintes építmény alagsora szinte labirintus, a felsőbb szinteken művészi kiképzésű lépcsők, folyosók kötik össze a szemináriumi és előadótermeket, professzori szobákat. Az épület központja a 29 méter magas, 700 négyzetméter üvegtetős Díszudvar, amely különböző ünnepségek, rendezvények színtere. Falain, márványtáblákon a Református Kollégium és az egyetem leghíresebb diákjainak, professzorainak nevei emlékeztetnek a debreceni felsőoktatás hagyományaira.

Egy évvel később – az 1928/29-es tanév beszámolójában – még mindig az építkezés akadozásáról számolt be Darkó Jenő rektor: *„Központi épületünk [...] a maga monumentális falrendszerével impozánsan emelkedik az ég felé, s már javában folynak felette a betetőzés munkálatai [...] Az építési munkálatoknak azt a kényszerű megszakítását, melyet*

³ *Uo.*

⁴ *Uo.*

⁵ *Uo.*

⁶ *Uo.*, 63.

részben a hosszú téli és tavaszi fagyok, részben bizonyos technikai nehézségek idéztek elő, már szerencsésen túljutottunk [...]”⁷

Egyszerre zajlott az építés, a vasbeton, az ács, a bádogos és a cserépfedő, valamint a különféle gyárakban és műhelyekben a vasszerkezeti, felvonó, kőfaragó, műköaszta-los????, lakatos, műlakatos, szobrász, padlóburkoló és berendezési ipari munkák. 1931 tavaszán rövid leállást követően újra megindult, és folyamatos volt a munka. „*Augusztus 31-én [...] 500-nál több ember dolgozik az ország ezidőszerint [sic] legnagyobb építési vállalatánál [...] A jövő tanévre vár a belső munkák egy részének elvégzése és a bebútorozás s mindezekre a költségek előteremtése. Hangsúlyozom, hogy az állam nem engedheti meg azt a luxust, hogy ez a kész épület üresen álljon [...]*”⁸ – írja az 1929/30-as tanév beszámoló-jában Csánki Benjámin rektor.

A központi épület építésével párhuzamosan elkezdődött a professzori villák és a Fő-épület előtti park kialakítása is. „*Kívánatos, hogy az épület környékének parkírozása még ez évben mielőbb megkezdessék [...] a parkba az épület előtt Méliusz Péter, Huszár Gál, Szenczi Molnár Albert és Komáromi Csipkés György szobrai állíttassanak fel.*”⁹ – olvasható a rektori beszámolóban.

Időközben az egyetemi építkezések művezetősége is megtette szokásos éves jelenté-sét: „[...] elkészült [...] a díszudvari üvegtető a páramennyezettel együtt és az oldalvilágító üvegtetők. Jelenleg a külső díszvakoló, vívezeték, csatornázás, villanyszerelő és egyéb iparos munka van folyamatban [...] A főtörekvés arra irányul, hogy a külső és belső díszvakoló munka a nyári hónapok alatt befejezést nyerjen.”¹⁰ – írta 1930. július 9-én kelt jelentésé-ben vitéz Herczegh Zsigmond főmérnök, építési ellenőr.

Szentpéteri Kun Béla rektor szeretne volna, ha a következő tanévet már az új épület-ben kezdhette volna az egyetem, azonban „[...] az a kérésem, hogy az épület az 1931-32. év kezdetén legalább részben adassék át rendeltetésének mindenütt kedvező fogadtatásra talált ugyan [...] azonban a nehéz pénzügyi helyzetben még a bebútorozás felől intézkedés tételére sem kerülhetett sor.”¹¹

1932. április 23-án lehetőség volt arra, hogy a csaknem kész állapotú épületbe be-engedjék az érdeklődőket és az újságírókat. A helyi előkelőségek, a város vezetői és a sajtó képviselői bejárhatták az akkor még üres termeket, folyosókat. A Debreceni Újság munkatársa szerint lenyűgöző volt a hatás: „*Másfél órája járkálok az épületben emeletről emeletre, s nem tudok betelni az egyes épületrészek szépségével.*”¹²

⁷ A Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Almanachja és Évkönyve az 1928/29. tanévről, Deb-recen, 1930, 222.

⁸ A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929/30. tanévről, Deb-recen, 1931, 106.

⁹ Uo., 106–107.

¹⁰ Uo., 207.

¹¹ A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1930/31. tanévről, Deb-recen, 1932, 112.

¹² Debreceni Újság 1932. április 24., 9.

Az építkezés befejeztével a Kollégiumból és a többi ideiglenes helyszínről – a klinikákat ellátó gazdasági hivatali egységek kivételével – az új épületbe költözött az egyetem vezetése. A földszintre a Gazdasági Igazgatóság, a Quaestura (Tanulmányi Hivatal), a Tanárképző Intézet, az I. emeletre a Hittudományi Kar helyiségei kerültek. A II. emelet a Rektori Hivatal és a jogi kar helye lett. A III. emeleten kapott helyet a bölcsészet és egy 340 fős nagy előadóterem, míg a IV. emeletet a Természettudományi Kar vehette birtokba. (A költözés ténylegesen csak 1932. július 15-re fejeződött be.)

Közben szépen haladt a Tisza István tér „csinosítása”: kiirtották a bozótot, eltávolították a felhalmozott építőanyagot és elegyengették a földet. *„Ez a sok vonatkozásban páratlan szépségű, a százhusz holdas erdős parkban összefüggő egységet alkotóan elhelyezett egyetem, magasba emelkedő központi épületével, előtte az ország legnagyobb városi terével, amelyet a Debrecen város történeti characterét adó reformáció vezéralakjainak szobrai díszítenek, s amelyet sugárút csatol a város szívéhez, minden időben hirdetni fogja a nagyságát és dicsőségét azoknak, akik a nemzeti kultúráért az erön felüli áldozatot sem találtak soknak [...]”*¹³ – olvasható az egyetemi almanachban.

A Főépület avatása

Végül 1932. május 15-én, pünkösd vasárnapján a Díszudvar adott otthont az épület ünnepélyes avatásának. *„A debreceni Tisza István Tudományegyetemnek ma országgraszoló ünnepe van. A központi palota megnyitásával befejeződik az a hatalmas mű, mely két évtizedig tartó szívós munkával a Tiszántúl legnagyobb metropolisában végvárat emelt a magyar nemzeti kultúrának.”*¹⁴

A Debreczeni Újság már a vendégek előző napi érkezéséről is ír, és részletezi az avatóünnepség programjait is. Az eseményen Magyarország kormányzóját Petry Pál, a magyar kormányt Szily Kálmán államtitkár képviselte. Mint vendég megjelent az ünnepélyen gróf Klebelsberg Kunó nyugalmazott kultuszminiszter is, akinek komoly szerepe volt a központi épület kivitelezésében.

Az ünnepély istentisztelettel kezdődött a református Nagytemplomban, ezt követően vonultak a meghívottak az alkalomra ünnepi díszbe öltöztetett központi épületbe. Az egyetemi közgyűlés a Himnusz elhangzása után Neuber Ede rektor megnyitóbeszédével kezdődött. *„[...] A Központi Épület megnyitásával a Tisza István Tudományegyetem formailag befejezést nyert [...] Csak az épület új, az intézmény azonban régi: az ország legrégebb intézményei közé tartozik, nemes és régi patinával bevont, szellemileg és formailag egyaránt több évszázad talajában gyökerezik [...] A tudományok ápolása és fejlesztése mindenkor a népek fejlődését jelentette[...] Elpusztul a nép, amely tudományok nélkül való.”*¹⁵

¹³ *Évkönyv 1930/31., i. m. 112.*

¹⁴ *Debreczeni Újság 1932. május 15., 9.*

¹⁵ *A Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1931/32. tanévről, Debrecen, 1933, 118–119.*

Az avatóünnepségen Szily Kálmán államtitkár a magyar állam köszönetét fejezte ki a két nagy „jóltevőnek”: a debreceni református egyháznak és Debrecen szabad királyi városnak. „[...] a természet örök és megváltozhatatlan törvénye szerint a jövő az ifjúság és olyan a jövő, amilyen az ifjúság [...] Magnifice Rektor! Átadom rendeltetésének ezt az épületet. Méltóságodnak és utódjainak szent kötelességévé teszem: örködjének azon, hogy ez az épület időtlen-időkig a tudománynak és a magyarságnak bevehetetlen vára legyen.”¹⁶

A debreceni polgárok áldozatosságát, amely nélkül nem épülhetett volna fel az egyetem központi épülete, Vásáry István polgármester méltatta: „[...] ez a századok összeforrottsága, századoknak közös történelme, amely az ősi főiskola és a város lakosságának lelkében soha el nem választható közösséget, [...] teljes lelki egységet hozott létre [...] Ebben az órában, amikor az épület rendeltetésének átadatik és így az egyetem századokra új otthonhoz jut, tekintetünk egyrészt a múltba vetődik vissza, másrészt előre a jövőbe szegeződik.”¹⁷

Az építőmunkában résztvevő iparosok nevében Bessenyei Gyula asztalosmester mondott beszédet. A tudomány új csarnokát Baltazár Dezső püspök áldotta meg. Az épületet az egyetemi polgárok nevében Neuber Ede rektor vette jelképesen birtokba. Az ünnepség az Arany Bikaszálló dísztermében folytatódott egy 600 személyes díszebéddel, majd Kerekes Ernő jogász- és Varga László bölcsészhallgató kormányzógyűrűs doktoravatójával folytatódott a frissen avatott Főépületben. A programok sorában a Felsőoktatási Egyesület közgyűlése következett, amelyet a Déri Múzeumban tartottak, de még a pallagi akadémián is tettek látogatást vasárnap délután az avatásra érkező vendégek, akiket tea-esten látott vendégül a város polgármestere az Arany Bika üvegtermében. Ugyanitt táncest és ünnepi hangverseny is várta a közönséget. A programsorozat hétfőn egy hortobágyi kirándulással zárult.

Ahogy a Debreczeni Ujság írta: „A pünkösdi vasárnapi és hétfői ünnepségek kétségkívül felejthetetlen eseményei maradnak a Tisza István Tudományegyetem történetének.”¹⁸

Bibliográfia

- *A Debreceni Egyetem története 1912–2012*, szerk. OROSZ István, íjf. BARTA János, Debrecen, 2012.
- FORISEK Péter, KEREPESZKI, Róbert, *A tudás temploma: A Debreceni Egyetem Főépülete*, Debrecen, 2014.
- RÓFI Mónika, HAPÁK József, *Megőrzött értékeink*, Debrecen, 2012.

¹⁶ *Uo.*, 122.

¹⁷ *Uo.*, 124–125.

¹⁸ Debreczeni Újság 1932. május 18. 5. oldal.